

HET GESLACHT VAN ALMELO IN DE MIDDELEEUWEN

DOOR

Mr. G. J. TER KUILE Jr.

I

Over het geslacht der heren van Almelo en Vriezenveen is al verschillende malen uitvoerig geschreven: in 1900 door R. E. Hattink en in 1941 door de schrijver van deze bladzijden¹). Het is niet zozeer mijn bedoeling in dit opstel iets mee te delen over leden van het geslacht Van Almelo, die heerlijkheidsrechten in Almelo en omgeving hebben uitgeoefend, als wel iets te vertellen over personen die behoorden tot allerlei zijtakken van deze familie.

I. Al deze zijtakken zijn terug te brengen tot Hendrik I, die we van 1236 tot 1272 als heer van Almelo tegenkomen. In zijn lange leven is een korte periode waarin hij streeft naar politieke zelfstandigheid. Hij stond daarin niet alleen; we kunnen hetzelfde bij de heren van Goor en die van Zalk opmerken. Omstreeks het midden van de 13e eeuw scheen voor hen het tijdstip gekomen te zijn om handelend op te treden.

Gozewijn van Amstel, volgens Nagge een „slecht ende onverstandig minsche, onbequaem tot de regeronge”²), was nl. in 1249 tot bisschop van Utrecht gekozen, maar enkele maanden later

¹) R. E. Hattink, *De heerlijkheid Almelo 1236-1420*, in Versl. en Med. Overijss. Regt, XXI (1900) blz. 1-53; G. J. ter Kuile Jr., *De heerlijkheid Almelo 1236-1798*, in Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis, XVII (1941) blz. 365-411.

²) W. Nagge, *Historie van Overijssel* (ed J. Nanninga Uitterdijk), I (Zwolle 1915) blz. 92.

weer afgezet³). Hierover ontstemd verbond zijn broer Gijsbrecht, heer van Amstel, zich met Herman van Woerden, de graaf van Gelre en enige ontevreden edelen uit het Oversticht, die vermoedelijk niet van een krachtige bisschopsfiguur gediend waren. Onder deze Overstichtse edelen worden genoemd de heren van Almelo, Goor en Voorst⁴).

Van de heer van Goor wordt, in aansluiting op de mening van Beka dat hij in 1249 door de Rooms-Koning Willem II zou zijn afgezet, verteld dat hij „uit de gevankenis vrijgekomen en op wraak bedacht”, bij de eerste de beste gelegenheid van zijn opstandige gevoelens door daden deed blijken. Tenhaeff heeft echter duidelijk gemaakt, dat de afzetting van de heer van Goor niet in 1249 heeft plaats gehad maar dat dit voorval vermoedelijk in het jaar 1252 thuis hoort⁵). Bovendien noemen de kroniekschrijvers de heer van Voorst, zonder dat we in de oorkonden steun voor de opvatting kunnen vinden. Gezien het feit, dat Gijsbert van Buckhorst zich in 1261 met de bisschop van Utrecht heeft verzoend, menen we ook voor het jaar 1252 zijn persoon in de plaats van de heer van Voorst te mogen stellen.

In hetzelfde jaar 1252 werden Amstel en de zijnen niet ver van Utrecht verslagen. Dat was het einde van deze binnenlandse moeilijkheden van de bisschop. Enkele jaren later ontbrandde een oorlog tussen Holland en Utrecht, waarbij de graaf van Holland door Amstel en zijn medestanders gesteund werd, niettegenstaande de heren van Amstel en van Woerden leenmannen van het Sticht waren. Nadat graaf Willem II (tevens Rooms-Koning) tegen de Westfriezen gesneuveld was, werd die strijd door zijn broer Floris de Voogd voortgezet.

Van de Overijsselse edelen, die in 1252 met Amstel en Woerden

³) J. Meerman, *Geschiedenis van graaf Willem van Holland, Roomsche koning*, II ('s Graavenhaage (1784) blz. 69; W. A. van Spaen, *Historie der heeren van Amstel, van IJsselstein en van Mijnden* (1807), blz. 33.

⁴) H. Brumani *Res Transisalanae*, bij G. Dumbar, *Analecta*, II (1721) blz. 106.

⁵) N. B. Tenhaeff, *Diplomatische studiën* (1913), blz. 182 noot 5.

tegen het Sticht verbonden waren, zijn dan Gijsbert van Buckhorst en Hendrik van Almelo overgebleven. Het is voor Hendrik geen ijdel vertoon geweest, maar een actief deelnemen aan de krijg. Wanneer de graven van Vlaanderen en van Gelre op 12 Juni 1257 dan ook tussen de bisschop en de stad Utrecht aan de ene kant, en Floris de Voogd en Gijsbert van Amstel aan de andere kant bemiddelen, wordt onder de helpers van de Hollandse vorst ook Hendrik van Almelo genoemd ⁶). Hij wordt met zijn medehelpers in verband met een kwestie, die nog uit de tijd van graaf Willem II stamt, veroordeeld tot het betalen van een boete van 1000 pond aan de bisschop, die deze hun kwijtscheldt. Bovendien verkrijgt hij met heer Gijsbert van Amstel, heer Simon van Haarlem, heer Hendrik van der Leck e.a. twee jaar uitstel om hun schulden jegens de stad Utrecht te voldoen. Aan de andere kant moet de stad aan graaf Floris 1500 mark Keulse munt betalen.

De moeilijkheden waren hiermee nog niet afgelopen. In 1262 brengt de graaf van Kleef een verzoening tot stand tussen de bisschop en de graaf van Gelre ⁷). Amstel en zijn gezellen, Stichtse leenmannen immers, hadden op Gelders gebied geageerd. Gijsbert van Buckhorst, wiens gebied tussen de Veluwe en het Oversticht ingeklemd lag, was ook in deze geschillen betrokken. Zijn heerlijkheid was door Stichtsen bezet en nu, in 1262, wordt bepaald dat hij in zijn oude rechten en bezittingen hersteld moet worden. Van Hendrik van Almelo is dan geen sprake meer; hij schijnt zich naar zijn wettige heer gevoegd te hebben.

II. De oudste zoon van Hendrik I was Arnold II, heer van Almelo. Hij komt van 1258 tot 1282 in oorkonden voor en, zoals we nader zullen zien, was hij getrouwd met Marina van Ochten. Een tweede zoon heette Hendrik; hij wordt in 1272 en later genoemd en we zullen hem, ter onderscheiding van andere leden van zijn familie die ook deze voornamen dragen, *Hendrik-A* noemen. Twee

⁶) F. Ketner, *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht*, III ('s-Grav. 1949), no. 1413.

⁷) F. Ketner, a.w., III no. 1550 en 1561.

jongere zonen, Philippus en Arnoldus, zijn geestelijken geworden, resp. proost van Oldenzaal en Oudmunster, en kanunnik van Oldenzaal. Later zullen we nog uitvoeriger op hen terugkomen.

De reeds eerder genoemde Hendrik-A komen we voor het eerst in het testament van zijn vader van 26 Juli tegen ⁸⁾. Met toestemming van zijn oudste zoon Arnoldus van Almelo (Arnold II) kent Hendrik I daarin aan zijn nog minderjarige zonen Henricus, Philippus en Arnoldus verschillende goederen toe, waaronder het huis Smidinc in Harlo (Haarle), de hof te Geesteren, de Splinterinchof onder Oldenzaal e.a. bezittingen voorkomen.

De oudste zoon, Arnold II, is dan reeds getrouwd, en diens zoon Henricus treedt in dit testament al handelend op. Het vermoeden ligt voor de hand dat Hendrik's vrouw Volsedis of Aleidis, die ook in dit testament genoemd wordt, zijn tweede echtgenote geweest is. Dit vermoeden wordt versterkt door de omstandigheid, dat de oudste zoon en zijn nakomelingen in het testament van de vader hun goedkeuring hechten aan de beschikkingen, die ten gunste van de drie jongste zoons getroffen worden. Bovendien wordt het goederenbezit, dat in 1272 aan deze drie jongste kinderen is toegerekend, tevens bestemd als douairie voor hun moeder Volsedis. Dat wil zeggen, zolang zij weduwe was en niet hertrouwde; wanneer zij een tweede huwelijk mocht aangaan, zou ze alleen maar recht hebben op èèn derde van deze douairie en èèn derde van een bedrag van 15 pond aan jaarrenten.

In een oorkonde van 15 Augustus 1278, die uitgegaan is van Arnold II, heer van Almelo, wordt onder de getuigen *Bruno de Almelo* vermeld, die we wel als een zoon, mogelijk als een bastaardzoon van Arnold II, heer van Almelo, zullen mogen aanmerken ¹⁰⁾. Bruun's oudste zoons heetten nl. Arnold en Hendrik, namen die volkomen in deze familie passen.

In een lijst, die op omstreeks 1310 gedateerd pleegt te worden,

⁸⁾ R. E. Hattink, *De heerlijkheid Almelo*, blz. 29; F. Ketner, *Oorkondenboek Utrecht*, IV (1954) no. 1830.

⁹⁾ Vervalt.

¹⁰⁾ F. Ketner, a.w., IV no. 1982.

staat Bruun als borgman van Goor te boek, terwijl hij in of vòòr 1345 overleden moet zijn ¹¹). De Deventer Cameraarsrekeningen van 1337 maken melding van Bruun's zoon Arnoldus; een andere zoon, Mauricius, komt vaker in de bronnen voor. In 1341 was Maurissese Brûnszoene van Almelo onderrichter in Enschede ¹²); in 1345 verpachtte het klooster Vreden aan Mauricius, zoon van wijlen Bruno de Almelo, het erve Zygync in het kerspel Markelo, terwijl in 1368 van hem als keurnoot sprake is ¹³).

Voorzover we kunnen nagaan had Mauricius drie zoons: Gerrit, Bruun II en Hendrik-B. Op 26 April 1398 worden de drie broers, zonen van Maurits van Almelo, met Hendrik's schoonzoon Willem van Bevervoorde en enkele anderen door Pelgrim Sticke voor de Hoge Bank gedaagd, omdat zij hem elk 200 oude Franse schilden schuldig waren ¹⁴).

Van Gerrit van Almelo hebben we geen verdere bijzonderheden kunnen ontdekken. Van Bruun II kunnen we alleen zeggen, dat hij waarschijnlijk bedoeld is met de Bruno de Dulre, die in het Calendarium van Oldenzaal genoemd wordt als de man van Elizabeth Puezen ¹⁵). Mogelijk behoorde zij tot dezelfde familie als Judith Peust, die in de 15e eeuw getrouwd was met Hendrik van Haersolte (overleden 1466), zoon van Johan van Haersolte en Sophia van Tybencampe ¹⁶). Alleen met Hendrik of Hendrik-B zullen we ons iets uitvoeriger ophouden. Hij wordt in 1384, 1395 en

¹¹) S. Muller Fzn., *De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht 1325-1336*, II blz. 580.

¹²) J. I. van Doorninck, *De cameraarsrekeningen van Deventer*, I (1888) blz. 27; Rijksarchief in Overijssel (Staten-Archief; Commanderiej Steinfurt, charter no. 5 van 25 Mei 1341).

¹³) Inventare der nichtstaatlichen Archive der Provinz Westfalen, I blz. 124 no. 274 en blz. 401 no. 227.

¹⁴) J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register op het Oud Provinciaal Archief van Overijssel*, II (1859) blz. 59. Hier is sprake van „Gerardus, Henricus et Bruno, filii Mauricii de Almelo”.

¹⁵) E. Geerdink, *Calendarium et necrologium ecclesiae s. Plechelmi in Oldenzalia*, in Archief Aartsbisdom Utrecht, XV (1887) blz. 360.

¹⁶) J. C. van Haersolte van Haerst, *Généalogie van het geslacht Van Haersolte* (1881), Tabel III no. 18.

1398 genoemd en is vóór 29 Februari 1400 overleden¹⁷⁾. Hij was zeer waarschijnlijk getrouwd met Margaretha van Dolre of Dulder, want in het Necrologium van de St. Plechelmuskerk van Oldenzaal vinden we, dat op 8 Juni van een niet nader genoemd jaar Margaretha de Dolre overleden is, die voor de nagedachtenis van haar en haar man Henricus van Almelo het vierde deel van het halve erve Stuterlinc in Wilsem aan de St. Plechelmuskerk had overgedragen. Haar moeder heette Jutta; haar overlijden werd op 27 Juni herdacht en daarvoor had zij het tiende deel van de tiend over Hoykinc in Dulder aan het kapittel geschonken¹⁸⁾. Wanneer dit bericht vertrouwen verdient, en er bestaat geen aanleiding om zulks in twijfel te trekken, dan kunnen we het bestaan van de latere havezate Hoykinc tot in de 14e eeuw vervolgen.

Hendrik had een zoon Bruun III, die ongetwijfeld identiek is met de „Bruno de Dulre”, die getrouwd was met Margaretha van Warmelo¹⁹⁾. Deze Bruun van Almelo of Bruun van Dulder komt voor in oorkonden van 1400, 1410, 1416, 1452 en 1453²⁰⁾. In 1453 was hij al een oud man en niet meer erg vitaal; in enkele oorkonden van dat jaar merkt zijn nicht Jutta (van Bevervoorde), echtgenote van Zweder van Overhagen, dat tenminste op en is dat voor haar aanleiding om hem te helpen met de behartiging van zijn zaken.

Hendrik had verder een dochter Jutta, die getrouwd was met Willem van Bevervoorde; blijkens een oorkonde van 28 December 1445 waren zij vóór die datum reeds overleden²¹⁾. In dat stuk is sprake van een halve waar in De Lutte, die eerst aan Hendrik van Almelo had toebehoord en later aan zijn inmiddels overleden dochter Jutta. Nu wordt die halve waar door Griete

17) H. Bremer, *Haus Welbergen* (z.j.), blz. 29 no. 8 (1384); J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register*, II blz. 32, 59 en 73.

18) E. Geerdink, *Calendarium*, blz. 181, 188.

19) E. Geerdink, *Calendarium*, blz. 371.

20) J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register*, II blz. 73, 228; III blz. 94, 96, 97; D. P. M. Graswinckel- H. Hardenberg, *Het archief van het kasteel Rechteren* (1941), blz. 295 no. 101.

21) J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register*, III blz. 61.

van Warmelo, weduwe, haar zoon Wigbold van Warmelo, alsmede Zweder van Overhagen en zijn vrouw Jutta als rechthebbenden aan het klooster van Albergen verkocht. Deze personen moeten dus tot Hendrik van Almelo in nauwe familie-relatie gestaan hebben.

De hiervoor genoemde weduwe Griete van Warmelo kan moeilijk dezelfde vrouw geweest zijn als Margaretha van Warmelo, de vrouw van Bruun III van Almelo. Waarschijnlijk moet zij geïdentificeerd worden met Grethe van Bevervoerde, dochter van Willem van Bevervoerde en Jutta N., die volgens twee oorkonden uit het jaar 1410 met Arnt van Warmelo getrouwd was en die vier kinderen had: Wibbolt, Willem, Arnt en Fije²²). Arnold van Warmelo wordt het eerst in 1393 genoemd; in 1396 en 1403 heet hij een broer van Zweder van Warmelo²³). Wigbold en Derk van Warmelo, welke laatste in 1402 en 1406 samen met Zweder als procespartij optreedt, zijn vermoedelijk ook broers van hen geweest²⁴).

Arnold's zoon Wibbold, wel te onderscheiden van Wigbold de zoon van Wigbold en Wigbold de zoon van Derk van Warmelo, is wellicht de man geweest die van 1430 tot 1451 als richter van Kedingen genoemd wordt²⁵). Deze Wibbold was dus naar onze mening een kleinzoon van Willem van Bevervoerde en Jutta van Almelo; zijn moeder Griete van Bevervoerde een nicht van Bruun III van Almelo.

We hebben al gezien, dat met Griete van Warmelo en haar kinderen ook Jutta van Overhagen in rechten optrad. Dat was ook al in 1444 gebeurd, n.l. in het proces dat toen over de nalatenschap van Willem van Bevervoerde en Jutta van Almelo gevoerd is tussen Aerndt van Bevervoerde t.e.z. en de broers Wig-

22) Charters in het Rijksarchief in Overijssel (Archief Klooster Almelo).

23) J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register*, II blz. 4, 42 en 115.

24) J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register*, II blz. 95 en 133.

25) J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register*, Aangangsel (1874) blz. 258; D. P. M. Graswinckel-H. Hardenberg, *Het archief van het kasteel Rechteren* (1941), blz. 324 no. 206.

bold en Aerndt van Warmelo met Jutta van Overhagen t.a.z., in welk geding bisschop Rudolf van Diepholt op 18 November 1444 uitspraak gedaan heeft ²⁶). Volgens deze uitspraak zouden de lenen, die van oudsher aan de familie Van Bevervoorde waren uitgegeven, aan Aerndt van Bevervoorde komen; de allodiale goederen, de roerende goederen en de staande huwelijk verkregen lenen zouden voor één derde aan Aerndt voornoemd komen en voor twee derde aan Wigbold, Aerndt en Jutta, en wel zo dat Aerndt van Bevervoorde over deze laatste categorie de „leenweer” zou bezitten en hij de drie anderen met de ledige hand belenen zou.

Met dit alles is de familie-relatie tussen de Van Almelo's en de Van Warmelo's al enigszins aangetoond. Wanneer we bedenken, dat in het vorenstaande Jutta van Overhagen nergens een zuster van Wigbold en Aerndt van Warmelo genoemd wordt, en dat zij zich in 1453 een nicht noemt van haar oom „Bruen van Almelo alias van Dulre”, dan lijkt me de veronderstelling niet zo ongerijmd dat Griete van Warmelo en Jutta Overhagen zusters waren. Dan is ook volkomen begrijpelijk, dat Jutta in 1452 op verzoek van haar oom Bruen van Almelo (Bruun III), die wegens zijn lichamelijke toestand verhinderd was in persoon voor zijn leenheer te verschijnen, door de heer van Almelo beleend wordt met de tienden over Hynvordinck onder Albergen ²⁷).

III. In R. E. Hattink's dagen bestond er wel een vermoeden, dat Arnold II, de heer van Almelo, die van 1258 tot 1282 vermeld wordt, getrouwd was met Marina van Ochten, maar daarover bestond toen nog geen zekerheid. Hattink baseerde zich voor zijn vermoeden in die richting op een passage in het Necrologium van de St. Lebuinuskerk te Deventer, die melding maakt

²⁶) S. Muller Fzn., *Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht*, II (1918) no. 3276.

²⁷) J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register*, III (1860) blz. 94 en 96.

van „Arnoldus de Almelo, miles” en „Marina domina de Almelo” 28).

Nadien zijn de teksten van twee oorkonden van 13 December 1281 en 25 Februari 1282 bekend geworden, die over deze kwestie nieuw licht verspreid hebben. Voor het eerst heeft de heer De Groot in zijn straks nog nader aan te halen artikel over het geslacht De Vos van Steenwijk in 1937 hierop de aandacht gevestigd.

In het charter van 13 December 1281 verklaren schepenen van Tiel, dat ten overstaan van hen de edelen Henricus de Ochten en zijn broer Godefridus met toestemming van hun moeder Jutta en van Henricus' vrouw Jutta al hun goederen in Ysender (d.i. IJzendoorn) aan de ridder Rodolphus Koc hebben verkocht en met het rechtssymbool van stoklegging hebben geleverd 29). Verkopers beloven verder dat zij Arnoldus de Almelo, ridder, en zijn vrouw Marina zullen zien te bewegen om bij afzonderlijke open brief hun goedkeuring aan deze koop en verkoop te hechten en dus de oorkonde van 13 December 1281 te bekrachtigen. De oorkonde van 25 Februari 1282 is dan de bevestiging, die Arnold II van Almelo en zijn vrouw gegeven hebben; het is een stuk dat in de vorm van een brief aan Rodolphus Koch is vervat 30). Arnold en Marina doen daarbij mede uit naam van hun kinderen afstand van al hun aanspraken op de verkochte goederen. Na het bekend worden van deze twee oorkonden staat het vrijwel vast, dat Marina een zuster was van Henricus en Godefridus van Ochten.

IV. Een broer, en misschien een half-broer, van Bruun I van Almelo was *Godfried van Almelo*, een zoon van Arnold II en Marina. Hij draagt een bij de Van Almelo's ongewone voornaam,

28) G. Dumbar, *Het Kerkelijk en Wereltlijk Deventer*, I (1731) blz. 384 en 373; R. E. Hattink, *De heerlijkheid Almelo*, blz. 5 noot 1.

29) L. A. J. W. Sloet, *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen*, III no. 1040 naar een afschrift; zie hierbij Inventare Westfalen, II blz. 304 no. 1.

30) Inventare Westfalen, II blz. 304 no. 2.

die hij aan zijn moeder's familie te danken heeft. Uit het voorgaande zal wel duidelijk geworden zijn, dat hij zo genoemd is naar zijn oom Godfried van Ochten.

Godfried noemt zichzelf in geen enkel stuk „Van Almelo”. De aanwijzingen ontbreken echter niet, dat hij tot die familie behoort. Egbert I, heer van Almelo, bepaalt nl. in zijn testament van 4 Juni 1297 dat, wanneer zijn broers Godefridus en Arnoldus van hem voldoening hebben gekregen inzake hun erfdeel uit de nalatenschap van Arnold II, dat dan zijn oudste zonen Arnold en Hendrik voor twee derde gedeelte en Steven met de zonen uit Egbert's tweede huwelijk voor één derde deel de aan Godfried en Arnold toegekende porties zullen uitkeren. Het heeft er dus veel van weg, dat er moeilijkheden waren gerezen over de verdeling van de nalatenschap van Arnold II en Marina; het testament van 1297 heeft het nl. over de mogelijkheid, dat de beide broers van Egbert I voldoening zullen krijgen „iure vel amicitia per consilium amicorum nostrorum”, dat wil zeggen door rechterlijke uitspraak of door minnelijke schikking³¹).

Of dit de oorzaak van zijn naamsverandering geweest is, zullen we vermoedelijk nooit te weten komen. Een feit is echter dat hij zich sindsdien consequent Godevard van Gore, Godefridus de Gore noemt, vermoedelijk omdat hij als borgman van Goor daar woonachtig was. In de reeds eerder ter sprake gekomen lijst van borgzaten van Goor van omstreeks 1310 wordt hij nl. al als borgman genoemd³²). Van 1313 tot 1349 komen we hem als ridder tegen, in het gevolg van de bisschop, als vertrouwensman van verschillende edelen en ook van zijn bloedverwanten, de Van Almelo's. Met de graaf van Bentheim, Bernard van Zebelinghe en Otto van Weleveld is hij b.v. in 1314 aanwezig, wanneer Johannes Rading, ridder, verklaart dat hem de voogdij over de minderjarige kinderen van Arnold III van Almelo en het beheer van het kasteel Almelo door de bisschop van Utrecht is opgedra-

³¹) Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel, VI (1880), blz. 124.

³²) S. Muller Fzn., *Registers en rekeningen 1325-1336*, II blz. 581.

gen³³). Wat ook de moeilijkheden over de nalatenschap van Arnold II geweest mogen zijn, ze hebben geen blijvende verwijdering tussen Godfried en zijn familie te weeg gebracht.

Dat Godfried van Goor dezelfde is als Godfried van Almelo, volgt ook uit zijn zegel. Dat is nl. gedeeld; het vertoont enerzijds het wapen van Almelo, daarnaast de gekroonde klimmende leeuw der Van Ochten's³⁴).

Godfried's bezittingen in Goor zullen grotendeels van zijn vrouw afkomstig zijn, want het goederencomplex van zijn vader en diens voorzaten was voor een groot deel in Noord-Twente gelegen. Misschien was Lyse van Goor een dochter van hem; zij was getrouwd met Godert van Hekeren. In 1382 legden Godert en Lyse de rechten vast van de horige bewoners van een zevental boerderijen in Woolde en omgeving³⁵). Geen van die hoeven kennen we uit oorkonden, die melding maken van de bezittingen der heren van Almelo.

Elisabeth van Goor is tussen 1412 en 1416 overleden³⁶). Een goed deel van de goederen, die zij en haar man bezeten hebben, is vererfd op Engelbert van Langen die in 1416 een verklaring heeft afgegeven, waarin staat welke goederen hij van de bisschop van Utrecht in leen gekregen heeft; hij tekent daarbij aan dat ze hem aanbestorven zijn „van Juncfer Lysen van Ghoer, der Got ghenade”³⁶).

Tot deze leengoederen behoorden enkele boerderijen, die ook al in de akte van 1382 genoemd worden, nl. Everdinch en Hoensenck (lees: Tunsende) in Elzen en Lansinch in Woolde, maar er staan op de lijst van 1416 andere, die in 1382 niet genoemd worden. Opmerkelijk is, dat Engelbert van Langen verschillende van

³³) J. W. Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten van oorkonden betreffende de bisschoppen van Utrecht 1301-1340* (Utrecht 1937), no. 301. Zie ook no. 279, 353, 494, 1108, 1168.

³⁴) J. de Groot, *Nieuwe gezichtspunten aangaande den oorsprong van het geslacht De Vos van Steenwijk*, in *Nederl. Leeuw* 1937 kol. 390.

³⁵) Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel, IV blz. 231. Zie ook S. Muller Fzn., *Registers en rekeningen 1325-1336*, II blz. 778.

³⁶) J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register*, III blz. 201; S. Muller Fzn., *Regesten bisschoppen van Utrecht*, II no. 1994.

deze boerderijen in 1421 in leen hield van de heerlijkheid Steinfurt: „Everding, Nysing, Nyenhus, dat hus to Senden in den kerspele van Ryssne in der burschap van Elsne, Landsing to Delden in der burschap to Wolde und Volenbroek to Aldensele in der burschap to Dolre”³⁷). Later zijn deze bezittingen weer verenigd met de andere goederen, die Godert van Hekeren en Lyse van Goor hebben nagelaten en die in het bezit gekomen zijn van de familie Van Coeverden.

Godfried van Woelde, die volgens de veronderstelling van de heer J. de Groot met Godert van Hekeren geïdentificeerd zou kunnen worden, maar die men o.i. beter beschouwen kan als de schakel tussen Godfried van Goor (Almelo) en Elisabeth van Goor, wordt in de tweede helft van de 14e eeuw genoemd als bezitter van het Mensinck te Buurse en van de molen te Goor³⁸). Deze goederen zijn later vererfd op Wolter van Coeverden; in een oorkonde van 1412 zegt hij, dat Lyse van Goor zijn tante was, en dat hij door de bisschop van Utrecht beleend is met de „wynt, met den barge ende met de wyndemollen toe Goer”³⁹). Wolter's vader Reinolt is nl. twee keer getrouwd geweest; zijn tweede vrouw en Wolter's moeder was Cunegunde (van Hekeren), vermoedelijk een zuster van Godert van Hekeren⁴⁰).

De goederen van Lyse van Goor en haar man schijnen dus ten dele aan Engelbert van Langen en ten dele aan Wolter van Coeverden gekomen te zijn. Wolter's zoon Reinold van Coeverden, die in 1435 en 1460 met het huis Goor beleend is, heeft al deze goederen weer onder zijn beheer weten te verenigen⁴¹). In de 17e eeuw en later heette deze havezate steeds Huis Heeckeren of

³⁷) K. Döhmann, *Das älteste Lehenbuch der Herrschaft Steinfurt 1280-1439* (Münster 1906), blz. 31.

³⁸) S. Muller Fzn., *Registers en rekeningen 1325-1336*, II blz. 632 en 640.

³⁹) G. J. ter Kuile Sr., *Havezathen van Twenthe* (Almelo 1911), blz. 117.

⁴⁰) A. Haga, *Een herziening van de stamreeks van Coeverden*, in *Nederl. Leeuw*, LXXIV (1957) kol. 5.

⁴¹) J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register*, IV blz. 128.

Huis te Goor, mogelijk een herinnering aan zijn bewoners uit de 14e eeuw, Godfried en Elizabeth.

V. Het geslacht Van Almelo heeft verschillende geestelijken voortgebracht. De bekendste onder hen is *Philippus*, proost van Oldenzaal en proost van Oudmunster in Utrecht. Hij was een zoon van Hendrik I, heer van Almelo, en komt als minderjarige voor in zijn vader's testament van 26 Juli 1272. Omstreeks 1290 is hij tot de geestelijke stand overgegaan, want 24 Augustus 1293 staat Jan van Nassau, bisschop van Utrecht, aan Philippus van Almelo, zijn broer Arnoldus kanunnik te Oldenzaal en hun moeder Aleydis toe, dat zij alle leengoederen die Hendrik I van het Sticht in leen had en die zij van hem geërfd hebben, zouden mogen behouden onder bepaling dat ze na hun dood op hun neef Ecbert, d.i. Egbert I heer van Almelo, zouden vererven ⁴²).

Paus Clemens V stond hem 31 October 1309 toe om deken van Oudmunster te worden en tevens proost van Oldenzaal te blijven. Al spoedig daarna moet hij proost van Oudmunster geworden zijn, want Brom noemt hem 8 April 1312 in die qualiteit ⁴³). Volgens het Necrologium van Oldenzaal is hij op 12 Mei en volgens het Necrologium van de Dom op 14 Mei overleden; in welk jaar is niet bekend ⁴⁴). Geerdink meent, dat hij in 1285 gestorven is, maar dat is zeker niet juist ⁴⁵). Wel staat vast, dat hij vóór 24 Juli 1315 overleden is; op die dag verklaren nl. proost, deken en kapittel van Oudmunster dat niemand hoog gerecht heeft tussen Noede en Bodegraven, en dat zulks ook al bij het leven van proost Philippus de Almelo was uitgemaakt ⁴⁶).

Een broer van Philippus en van Arnold II, heer van Almelo,

⁴²) S. Muller Fzn., *Regesten bisschoppen van Utrecht*, I (1917) no. 183.

⁴³) G. Brom, *Bullarium Trajectense*, I (Hagae Comitibus 1891) no. 505, 515.

⁴⁴) C. Pijnacker Hordijk, *Lijsten der Utrechtsche prelaten vóór 1300*, in *Nederl. Archievenblad*, XX (1911/1912) blz. 212.

⁴⁵) E. Geerdink, *Calendarium*, blz. 195.

⁴⁶) J. W. Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten van oorkonden 1301-1340* (Utrecht 1937), no. 320.

was *Arnoldus* die in 1272 en 1293 als kanunnik van Oldenzaal voorkomt en van wie in 1316 gezegd wordt, dat hij toen overleden was ⁴⁷). In diezelfde tijd fungeerde er bij dat kapittel ook een deken *Arnoldus*, maar vermoedelijk was dat een geheel andere persoon. Een oorkonde, door deze deken met *Arnold II* van Almelo op 29 September 1275 uitgevaardigd, betrof het beslechten van een geschil tussen de heren van Steinfurt en *Hoyerus* van Delden, ridder ⁴⁸).

In de derde plaats noemen we *Hendrik*, zoon van *Arnold II* en *Marina* van Ochten. Hij wordt in 1272, 1277 en 1278 in oorkonden genoemd en is in 1316 als kanunnik van Deventer overleden: Anno Domini MCCC XVI obiit *Henricus* de Almelo, canonicus ecclesiae nostrae ⁴⁹).

Een figuur van groter importantie was *Ernestus van Almelo*, die in 1317 nog monnik in de abdij van Egmond was ⁵⁰). Hij is spoedig daarna benoemd tot abt van *Dikninge*, misschien wel in verband met de onrust en de woelige toestand die er toen in Drente heerste; hij was immers een uitgesproken volgeling van de bisschoppelijke partij ⁵¹). Blijkens een akte van 8 December 1325 stond hij toen aan het hoofd van deze abdij; die oorkonde is ook belangrijk omdat het een der oudste bronnen is, waaruit blijkt dat de kloosterlingen in verband met de onrust der tijden van *Ruinen* naar *Dikninge* waren overgehuisd ⁵²).

De moeilijkste vraag echter, die zich hierbij voordoet is, in welke familierelatie deze abt *Ernestus* tot andere leden van het geslacht *Van Almelo* gestaan heeft. *Berkelbach* van der *Sprenkel* noemt hem een broer van *Egbert II* (vermeld van 1308 tot 1338) en *Johan van Almelo*; inderdaad zegt de door hem aangehaalde

⁴⁷) G. Brom, *Bullarium Trajectense*, I no. 532.

⁴⁸) G. Ketner, *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht*, IV no. 1892.

⁴⁹) G. Dumber, *Kerkelyk en wereltlyk Deventer*, I blz. 389.

⁵⁰) J. W. Racer, *Overijsselsche Gedenkstukken*, II blz. 279.

⁵¹) A. J. M. Arts, *Het dubbelklooster Dikninge* (diss. Nijmegen; Assen 1945), blz. 70.

⁵²) P. J. Blok e.a., *Oorkondenboek van Groningen en Drente*, I (1896) no. 287 en 294.

oorkonde van 2 Mei 1317, waarin een regeling wordt aangegaan over de goederen die wijlen proost Philippus van Almelo van het Sticht in leen gehad had, dat door die regeling de mogelijkheid van geschil tussen de bisschop enerzijds en Egbert van Almelo, Johan van Almelo en zijn andere broer, „alterum nostrum (fratrem)”, nu vermeden is. Waar Ernestus samen met zijn ooms Hendrik van Almelo en Johan graaf van Bentheim onder de getuigen voorkomt, mag men aannemen, dat hij geïdentificeerd kan worden met deze broer van Egbert II, al wordt dat niet met zoveel woorden gezegd ⁵³).

⊗ Een even moeilijke vraag is, op welke plaats in de genealogie van het geslacht Van Almelo we een andere afstammeling moeten onderbrengen, die zich in Drente gevestigd heeft, nl. heer *Engelbert van Almelo en Peize*. „Dominus Engelbertus miles, dictus de Almelo et Peydze” is in 1313 overleden. We weten niet zo heel veel meer van hem af dan dat hij een dochter had die getrouwd was met Johan van der Eze, en twee zonen: Roelof en Egbert van Peize. Op 28 April 1313 blijkt heer Engelbert belanghebbende te zijn, wanneer het klooster Aduard met de zijkvesten van Lieuwerderwolde, Peize, Roderwolde en Foxwolde een overeenkomst sluit; op 1 Mei 1313 spreekt Johan van der Eze van zijn zoon Herman, die dochterskind is van „haren Engelbertes van Paitze, ridders”, en 23 October 1313 maakt Rodolphus de Peydze melding van wijlen Engelberrt van Almelo en Peize, zijn vader ⁵⁴). Niet onmogelijk is het, dat hij een zoon was van Hendrik -A, en daarmee een broer van Bruun van Almelo en een kleinzoon van Hendrik I, die van 1236 tot 1272 in de bronnen voorkomt.

We komen heer Engelbert niet in Almeloze stukken tegen; wel heeft zijn zoon Roelof van Peize de band met de familie aangehouden: in 1308 en 1323 trad hij als getuige op in oorkonden

⁵³) J. W. Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten 1301-1340*, blz. 489 en no. 353.

⁵⁴) P. J. Blok e.a., *Oorkondenboek van Groningen en Drente*, I no. 241, 242 en 245.

waarbij familie-aangelegenheden behandeld werden ⁵⁵). Hij moet ook nog in Almelo gegoed geweest zijn, want in 1359 verkoopt zijn zoon Herman van Peize daar een perceel grond aan Aljld van Harderwijk, en wel „enen gaerden, gheleghen te Almelo in den esche bij den bake”, vermoedelijk dus ter hoogte van de tegenwoordige Bakenstraat ⁵⁶).

De heren van Peize behoorden tot een oud geslacht dat al in de 12e eeuw genoemd wordt; het schijnt dat ook de prefecten van Groningen uit de 12e en 13e eeuw uit deze familie stammen ⁵⁷). In de loop van de 13e eeuw lijken de heren van Peize in de mannelijke lijn uitgestorven te zijn: in 1247 komen we de gebroeders Adolfus en Rudolfus tegen; twee jaar later Atholfus, Rodolfus, Folkerus en Arnoldus ⁵⁸). We vermoeden dat een dochter van Rudolf en Peize getrouwd is met Engelbert van Almelo, en dat zo de goederen onder Eelde en Peize in deze tak van de familie Van Almelo gekomen zijn, waarvan de leden zich vervolgens Van Peize zijn gaan noemen. Wellicht is „Ecbert van Peyse heren Ecbertes soen, den God ghenedich sij”, een kleinzoon van Engelbert van Almelo en Peize. Hij is vóór 30 April 1376 overleden en heeft zijn goederen nagelaten aan zijn neef Johan, heer van Ruinen ⁵⁹).

VI. Uit het geslacht der heren van Almelo zijn ook die van *Grimbergen* voortgekomen. De hoeve Grimberghe, de latere havezate van die naam, wordt voor het eerst genoemd in het testament van Egbert I van Almelo, dd. 4 Juni 1297. De boerderij wordt dan niet, gelijk wel eens gezegd is, aan Egbert's gelijknamig-

⁵⁵) Versl. en Med. Overijss. Regt, XXI (1900) blz. 37; J. H. Jungius, *Historiae antiquissimae comitatus Bentheimensis libri tres* (1773), Codex dipl. blz. 21.

⁵⁶) P. J. Blok e.a., *Oorkondenboek van Groningen en Drente*, I no. 473.

⁵⁷) I. H. Gosses, *De bisschop van Utrecht, het Domkapittel en de Groninger prefect*, in *Bijdragen voor Vaderl. Geschiedenis en Oudheidkunde*, 4e R. dl. VII (1909) blz. 109.

⁵⁸) P. J. Blok e.a., *Oorkondenboek Groningen*, I no. 108, 112, 120.

⁵⁹) P. J. Blok e.a., *Oorkondenboek Groningen*, II no. 641, 652.

ge zoon Egbert I van de Grimberg toegekend, maar aan zijn moeder Mechteld van Lymborch ⁶⁰). Mechteld's kinderen worden in die oorkonde niet met name genoemd.

Twee zonen van Egbert en Mechteld heetten in de 14e eeuw naar de Grimberg. De oudste was Theodericus of *Dirk van de Grimberg*. In 1303 was hij nog minderjarig; op 15 Augustus van dat jaar verklaarde nl. Egbert I van Almelo als voogd voor zijn zoon, dat de abdis van Essen aan Dirk van Almelo de villicatio of meierambt van de drie hoven Archem, Olst en Irthe in Salland had opgedragen. Na het overlijden van Egbert I verklaarde de abdis op 1 November 1303, dat zij het meierambt aan Dirk voor de duur van zijn leven had toegekend ⁶¹).

Het was een bewijs van vertrouwen om op zo jeugdige leeftijd al tot ambtman van de Sallandse goederen der abdij Essen te worden aangesteld. Moeilijkheden zijn dan ook niet uitgebleven. Om en bij het jaar 1317 blijkt Dirk o.m. wegens achterstallige pacht in Essen gevangen te worden gehouden ⁶²). Dat neemt niet weg, dat hij ook later nog ambtman gebleven is, want pas op 27 April 1341 droeg hij als Didderic van Grimbergen zijn rechten op de drie Sallandse hoven aan de hertog van Gelre over ⁶³). Als Tidericus de Grimberghe komt hij ook al voor in de hoedanigheid van dedingsman in de akte van boedelscheiding van 31 Januari 1323, aangegaan tussen Egbert en Johan van Almelo ⁶⁴).

In de oorkonde van 27 April 1341, die al ter sprake is gekomen, zegt Dirk dat het charter mede bezegeld is met de zegels „heren Vrederix van der Ezen, ridders, ende Egbrechts mijns brueders”. Deze *Egbert I van de Grimberg* duikt het eerst op als getuige in de oorkonde van 27 Maart 1336, waarbij de bisschop van Utrecht

⁶⁰) Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel, VI (1880) blz. 124.

⁶¹) F. Arens in Versl. en Med. Oude Vaderl. Rechtsbronnen, III (1898) blz. 616; S. Muller Fzn., *Regesten bisschoppen van Utrecht*, I no. 219; G. J. ter Kuile Sr., *De opkomst van Almelo en omgeving* (2e druk, Zwolle 1947), blz. 10.

⁶²) Versl. en Med. Overijss. Regt, XXI (1900) blz. 27.

⁶³) I. A. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland*, I (1830) no. 375.

⁶⁴) J. H. Jungius, *Historiae* (1773), blz. 121.

van de graaf van Gelre 43000 pond zwarte Tornoysen ter leen ontvangt tot dekking van de uitgaven, veroorzaakt door de aankoop van huis en heerlijkheid Diepenheim; op 23 April 1338 komen we hem met zijn zwager Everd van Bevervoorde en zijn oom Godfried van Goor tegen als borg van Agnes van Sulen, weduwe van Egbert II van Almelo, en van haar zoon Arnold IV van Almelo ter gelegenheid van de verkoop van de voogdijrechten over de Monekinhof in de Lutte aan het klooster Werden ⁶⁵).

Nog eenmaal wordt hij genoemd in een oorkonde van 24 April 1349, handelende over koop en verkoop van de boerderij Udinc, gelegen in de buurschap Enter en het kerspel Rijssen ⁶⁶). Belangrijker dan de zakelijke inhoud is voor ons de vermelding van de personen, die daarin voorkomen en die zich borg gesteld hebben voor Roelf van Bevervoorde: „Goderd van Ghore, ridder . . . Ecbert van den Grimberghe de Olde, Ecbert van den Grimberghe de Junghe, Arnolt van Almelo Johanszoene”. Het zegel der Van Grimberge's is evenals dat van Goderd van Ghore gedeeld. De (heraldische) rechterhelft vertoont het wapen der Van Almelo's.

Ecbert van den Grimberghe de Olde zijn we al eerder tegengekomen: in 1336 en 1338 hebben we hem als Egbert I van de Grimberg leren kennen. Egbert van Grimberghen de Junghe kunnen we het beste aanduiden als *Egbert II van de Grimberg*, die behalve in 1349 ook in 1394 en 1396 vermeld wordt ⁶⁷). De Deventer Cameraarsrekeningen van 1357 noemen een Hendrik van de Grimberg, die mogelijk een broer van Egbert II geweest is ⁶⁸).

In de jaren 1372 tot 1419 komen we de broers Dirk, Reinold of Reint, Arent, Egbert en Johan van de Grimberg tegen, ver-

⁶⁵) Versl. en Med. Overijss. Regt, XXI (1900) blz. 43 (R. E. Hattink); J. W. Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten*, no. 1168.

⁶⁶) Oorspr. charter in het Rijksarchief in Overijssel (Archief van het klooster Almelo).

⁶⁷) J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register*, II blz. 14 en 46.

⁶⁸) J. van Doorninck, *Cameraarsrekeningen*, II blz. 450.

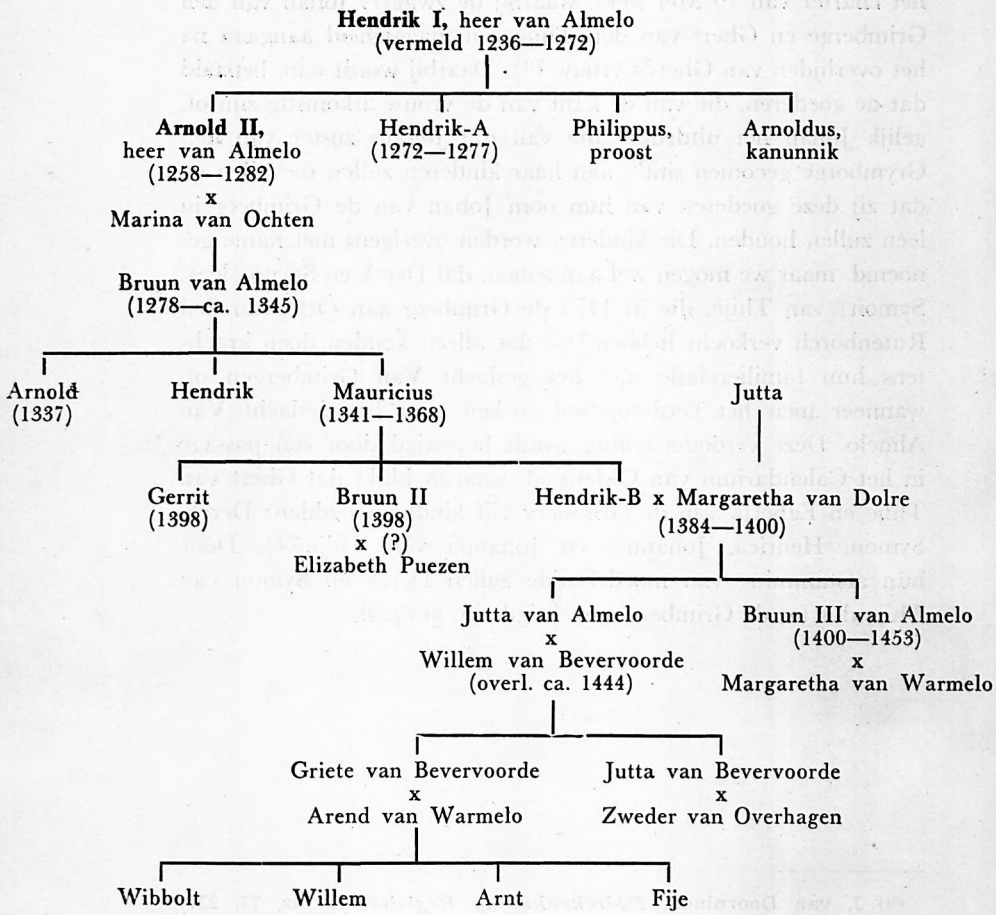
moedelijk zonen van Egbert II ⁶⁹). Egberta van de Grimberg, getrouwd met Gert van den Tije, moet hun zuster geweest zijn. Dit vermoeden wordt tot zekerheid wanneer we kennis nemen van het charter van 10 Mei 1443, waarbij de zwagers Johan van den Grimberge en Ghert van den Thije een magescheid aangaan na het overlijden van Ghert's vrouw ⁷⁰). Daarbij wordt o.m. bepaald dat de goederen, die van de kant van de vrouw afkomstig zijn of, gelijk Johan het uitdrukt „die van mij Johans zuster van den Grymborge gecomen sint”, aan haar kinderen zullen toevallen en dat zij deze goederen van hun oom Johan van de Grimberg in leen zullen houden. Die kinderen worden overigens met name genoemd, maar we mogen wel aannemen, dat Derck en Seyno (lees: Symon) van Thije, die in 1475 de Grimberg aan Otto van den Rutenborch verkocht hebben ⁷¹), dat alleen konden doen krachtens hun familierelatie met het geslacht Van Grimbergen of, wanneer men het verderop wil zoeken, met het geslacht Van Almelo. Deze veronderstelling wordt bevestigd door een passage in het *Calendarium* van Oldenzaal, waaruit blijkt dat Ghert van Thije en Egberta van de Grimberg vijf kinderen hadden: Derck, Symon, Henrica, Johannes en Johanna van Thije ⁷²). Door hun afstamming van moederszijde zullen Derck en Symon van Thije dus tot de Grimberg gerechtigd zijn geweest.

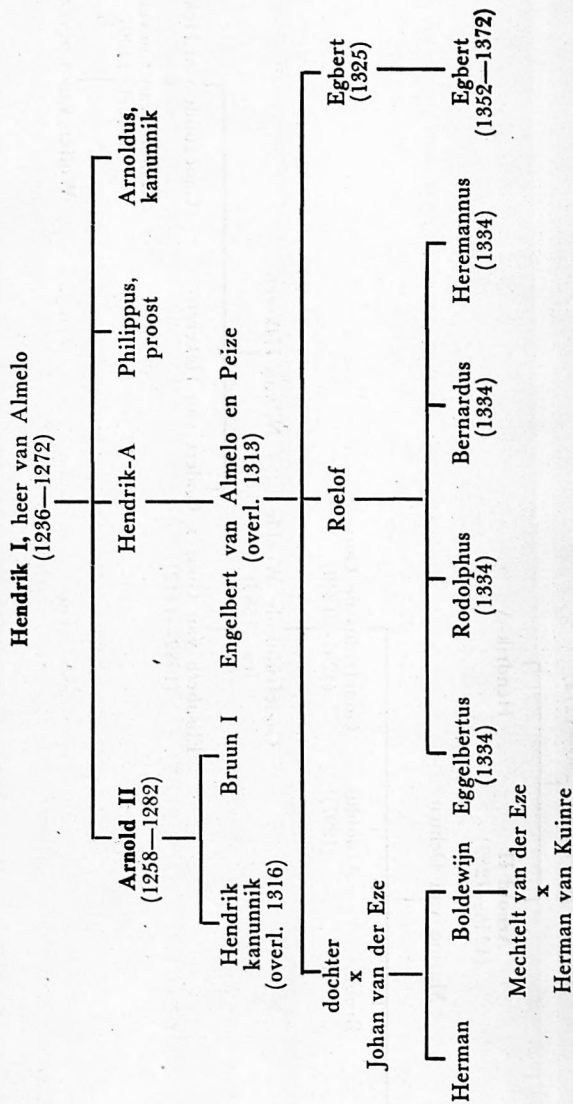
⁶⁹) J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register*, II blz. 77, 237; P. J. Blok e.a., *Oorkondenboek Groningen*, I no. 598; G. J. ter Kuile Sr., *Havezathen van Twenthe* (1911), blz. 105; charter van 17 Oct. 1419 in het Huisarchief van de Oosterhof (Familie-archief Van Ittersum inv. no. 101; Rijksarchief in Overijssel).

⁷⁰) J. van Doorninck, *Tijdrekenkundig Register*, III blz. 54.

⁷¹) G. J. ter Kuile Sr., *Havezathen van Twenthe*, blz. 105.

⁷²) E. Geerdink, *Calendarium*, blz. 148.

Egbert I, heer van Almelo
(vermeld 1280—1303)

x 2.

Mechteld van Lymborch

